

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ДРОГОЗЮК КРИСТІНА БОРИСІВНА

УДК 347.94(477+44).001.36

ПРЕДМЕТ ТА СУБ'ЄКТИ ДОКАЗУВАННЯ
У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ ТА ФРАНЦІЇ

Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2018

Дисертацією є рукопис.

Дисертація виконана на кафедрі цивільного процесу Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
ГОЛУБЄВА Неллі Юрївна,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри цивільного процесу

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ГУСАРОВ Костянтин Володимирович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
завідувач кафедри цивільного процесу;

кандидат юридичних наук, доцент
ПЕТРЕНКО Володимир Сергійович,
Київський районний суд м. Одеси,
суддя

Захист відбудеться «___» _____ 2018 р. о ___ годині
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.01 у Національному
університеті «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса,
Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного
університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса,
вул. Академічна, 2.

Автореферат розісланий «___» _____ 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.В. Лагутіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Інститут доказування у цивільному процесі має велику значимість через його важливість для вирішення кожної справи і загальнообов'язковість, оскільки без правильного встановлення суб'єктів доказування, предмета доказування та фактів (обставин), що підлягають доказуванню, неможливо вирішити справу і ухвалити законне та обґрунтоване рішення. Без належного підтвердження необхідних фактів (обставин) особа не отримає бажаного результату та не зможе повною мірою використати надані державою гарантії захисту прав, свобод та інтересів осіб у разі їх порушення, невизнання або оспоровання.

Весь період становлення та розвитку цивільного процесуального права характеризується високим ступенем уваги до проблем судового доказування. Слід зазначити, що дослідженню предмету та суб'єктів доказування у цивільному процесі України приділяли увагу багато вчених. Останнім часом в Україні були проведені дисертаційні дослідження, що містять окремі аспекти проблематики доказування у цивільному процесі: Т.В. Цюра «Суб'єкти доказування та оцінки доказів у цивільному процесі» (2005 р.); В.Д. Андрійцо «Теоретичні засади доказування в цивільному судочинстві України» (2014 р.); Д.В. Шкрібець «Стадії процесу доказування в цивільному процесі України» (2014 р.); Р.В. Тertiшніков «Докази та доказування у цивільному судочинстві України» (2015 р.); А.Ю. Каламайко «Електронні засоби доказування в цивільному процесі» (2016 р.) та ін.

У сучасних умовах все ще залишається низка невіршених проблем, пов'язаних з необхідністю подальшого дослідження визначення поняття, мети, суб'єктів, предмета судового доказування тощо, оскільки огляд сучасних наукових праць із досліджуваної проблематики дозволяє констатувати відсутність єдності у розумінні даних категорій та необхідності їх переосмислення у зв'язку з реформуванням національного цивільного процесуального законодавства України. Так, Законом України № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», який набрав чинності 15 грудня 2017 року, було внесено значні зміни до Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) щодо сфери доказування.

Здійснення даного дослідження пояснюється необхідністю звернення до зарубіжного законодавчого досвіду при реформуванні цивільного процесуального законодавства України. Надзвичайно своєчасним для розвитку національного законодавства та судової практики є законодавчий досвід Франції як країни з усталеними правовими і ліберальними традиціями. Вибір французької системи цивільного судочинства для порівняльного правового дослідження обґрунтовується оновленням цивільного процесуального законодавства Франції в 2008 р., коли набрав чинності Закон Франції № 2007-1787 від 20 грудня 2007 року «Про спрощення права». Даним Законом

були скасовані положення ЦПК Франції 1806 р., а Новий ЦПК Франції перейменували в Цивільний процесуальний кодекс Франції.

Протягом багатьох років предмет доказування та суб'єкти доказування у цивільному процесі досліджуються, в основному, з урахуванням юридичної природи позовного провадження (в змагальному процесі), та поза увагою залишається їх дослідження в окремому та наказному провадженні.

Актуальність дослідження зумовлюється також відсутністю комплексного наукового дослідження щодо предмету та суб'єктів доказування у цивільному процесі на базі чинного цивільного процесуального законодавства України та Франції. Доцільність такого дослідження пояснюється єдністю мети та завдань цивільного судочинства України та Франції, що полягають у справедливому, неупередженому та своєчасному розгляді і вирішенні цивільних справ з метою захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави, важливе місце в досягненні яких займає судове доказування взагалі та визначення предмету доказування та суб'єктів доказування, зокрема.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного процесу «Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні» на 2011-2015 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку Української державності та права» (державний реєстраційний номер 01U006H) на 2011-2015 роки, а також плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного процесу «Реформа цивільного процесуального права в умовах інтеграційних процесів в Україні» на 2016-2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116U01842) на 2016-2020 роки.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є дослідження теоретичних проблем предмету та суб'єктів доказування у цивільному процесі України та Франції, а також внесення пропозицій щодо удосконалення національного цивільного процесуального законодавства в цій сфері з урахуванням позитивного законодавчого досвіду Франції.

Для досягнення поставленої мети у дисертації вирішувалися такі завдання:

розглянути теоретико-правові засади інституту доказування у цивільному процесі України та Франції;

охарактеризувати становлення та розвиток законодавства щодо доказування у цивільному процесі України та Франції;

встановити суб'єктів доказування та здійснити їх класифікацію у цивільному процесі України та Франції;

розглянути доказову діяльність суду, учасників справи та представників у доказуванні у цивільному процесі України та Франції;

визначити предмет доказування у цивільному процесі України та Франції;

з'ясувати факти, що не підлягають доказуванню, у цивільному процесі України та Франції;

сформулювати пропозиції щодо вдосконалення чинного цивільного процесуального законодавства України з урахуванням законодавчого досвіду Франції у частині предмету та суб'єктів доказування.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають у зв'язку з визначенням предмету та суб'єктів доказування у цивільному процесі України та Франції.

Предметом дослідження є предмет та суб'єкти доказування у цивільному процесі України та Франції.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є загальнонаукові та спеціальні наукові методи пізнання. Під час дослідження використовувався діалектичний метод, за допомогою якого було проаналізовано проблеми визначення процесуально-правового статусу суб'єктів доказування у цивільних процесуальних правовідносинах у взаємозв'язку і взаємозалежності, всебічності та цілісності (підрозділи 1.1, 1.2). Історико-правовий метод застосовувався для аналізу законодавства різних історичних періодів щодо формування предмету доказування і динаміки обсягу процесуальних прав та обов'язків окремих суб'єктів доказування (підрозділ 1.2). За допомогою порівняльно-правового методу було досліджено українське та французьке цивільне процесуальне законодавство в частині предмету доказування та доказової діяльності суб'єктів доказування (розділи 2, 3). Метод системно-структурного аналізу використовувався для визначення місця кожного суб'єкта доказування у системі цивільного процесу України та Франції (підрозділи 2.2, 2.3, 2.4), а також фактів, які входять у предмет доказування, та фактів, які виключаються з предмету доказування у цивільній справі (підрозділи 3.2, 3.3). Формально-логічний метод застосовувався при визначенні основних понять у сфері предмету та суб'єктів доказування, а також у доказуванні в цілому (підрозділи 2.1, 3.1).

Методи моделювання та прогнозування дозволили сформулювати пропозиції щодо вдосконалення цивільного процесуального законодавства України щодо предмету та суб'єктів доказування (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.2, 3.3).

Теоретичну основу дослідження предмета доказування та суб'єктів доказування у цивільному процесі становлять праці В.Д. Андрійцьо, О.В. Бауліна, О.Т. Боннера, Є.В. Васьковського, Н.В. Волкової, Н.Ю. Голубевої, О.О. Грабовської, К.В. Гусарова, А.Ю. Каламайко, О.Ф. Клейнмана, В.В. Комарова, К.І. Комісарова, С.В. Курельова, Д.Д. Луспеніка, К.В. Малишева, В.В. Молчанова, Є.О. Нефедьєва, С.В. Пахмана, І.В. Решетнікової, В.І. Тертишнікова, М.К. Треушнікова, С.Я. Фурси, Т.В. Цюри, Ю.С. Червоного, Д.В. Черемного, Д.М. Чечота, М.Й. Штефана, Я.Л. Шгутіна, К.С. Юдельсона та ін.

У роботі проаналізовано наукові досягнення таких учених у галузі доказування у цивільному процесі Франції, як Ж. Вінсент, С. Гріншард, Ж.Л. Алперін, Н. Фрісеро, К. Лефорт та ін.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у вітчизняній науці спеціальним комплексним дослідженням предмету та суб'єктів доказування у цивільному процесі України та Франції.

У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, які мають наукову новизну:

вперше:

обґрунтовано доцільність розширення повноважень суду щодо доказування у цивільному процесі України. Зокрема, запропоновано внести доповнення до ЦПК України щодо участі суду у доказуванні з урахуванням положень ЦПК Франції про прийняття фактів до розгляду та застосування заходів процесуального примусу при витребуванні доказів;

доведено необхідність встановлення у цивільному судочинстві України, з урахуванням положень ЦПК Франції, перевірки доказів, зокрема, фактичних даних, від яких залежить результат вирішення спору, які можуть бути перевірені за клопотанням сторін, представників та інших учасників справи або за ініціативою суду будь-яким законним способом. Запропоновано надати суду право вжити за своєю ініціативою будь-яких допустимих законом заходів з перевірки доказів;

обґрунтовано необхідність надати суду право у разі, коли сторона недобросовісно виконує свої обов'язки щодо доведення фактів (обставин), на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень (крім випадків, встановлених цивільним процесуальним законодавством), зробити з цього власний висновок;

запропоновано розглядати факт, вказаний стороною в обґрунтування свого права і не оскаржений в ході розгляду справи по суті, як достовірний;

обґрунтовано доцільність поділу предмета доказування на дві частини: основну та факультативну. До основної частини запропоновано віднести матеріально-правові та процесуально-правові факти, а до факультативної частини – доказові факти та факти, встановлення яких необхідно для здійснення виховних та попереджувальних завдань правосуддя;

вдосконалено:

поняття судового доказування у цивільному процесі як розумової й процесуальної діяльності учасників справи, представників та суду, яка складається зі збирання, подання, дослідження та оцінки судових доказів відповідно до способу та порядку, визначеного цивільним процесуальним законодавством, з метою встановлення, доведення фактів (обставин), що мають значення для справи, які входять до предмету доказування, та ухвалення законного, обґрунтованого рішення;

визначення суб'єкта доказування у цивільному процесі як суб'єкта цивільних процесуальних правовідносин (учасник справи, представник та суд), який наділений відповідно до цивільного процесуального законодавства

України певними процесуальними правами та обов'язками щодо встановлення, доведення фактів (обставин), які мають значення для справи;

поняття предмету доказування в цивільному процесі, який запропоновано визначити як сукупність юридичних фактів (обставин), від встановлення яких залежить вирішення справи по суті, зокрема факти (обставини) обґрунтування позову і заперечень проти нього;

визначення мети судового доказування у цивільному процесі, яку видається доцільним визначити як встановлення та доведення суб'єктами доказування фактів (обставин), які входять до предмету доказування, та мають значення для справи і ухвалення законного, обґрунтованого рішення у цивільній справі;

дітали подальшого розвитку:

теза про доцільність віднесення суду до суб'єктів доказування у цивільному процесі України, адже цивільне процесуальне законодавство України надає суду значні доказові повноваження, а саме: суд формує предмет доказування; сприяє встановленню обставин; забезпечує й витребує докази; досліджує та оцінює докази; збирає докази з власної ініціативи, що стосується предмета спору, у випадках, коли це необхідно для захисту малолітніх або неповнолітніх осіб; збирає докази з власної ініціативи у справах окремого провадження;

положення про основні етапи формування законодавства щодо доказування у цивільному процесі України. Виокремлено такі етапи: 1) XI – XIV століття – судове доказування у період Київської Русі до припинення існування Галицько-Волинського князівства; 2) XV – початок XVII століття – судове доказування у період Русько-Літовської доби; 3) XVIII століття – 1864 рік – судове доказування у період Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперії; 4) 1864-1917 роки – судове доказування у період Російської імперії; 5) 1917-1991 роки – судове доказування в період проголошення Української Народної Республіки, Західно-Української Народної Республіки; період існування УРСР радянської епохи; 6) з 1991 року – по теперішній час – судове доказування у період проголошення незалежної України у змагальному цивільному судочинстві.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що викладені у роботі положення та висновки можуть бути використані у:

науково-дослідній діяльності – для подальших теоретичних досліджень предмету та суб'єктів доказування у цивільному процесі України;

правотворчій сфері – для подальшого вдосконалення чинного цивільного процесуального законодавства України щодо предмету та суб'єктів доказування у цивільному процесі;

правозастосовній діяльності – для удосконалення судової практики при визначенні предмету доказування у цивільних справах та діяльності окремих суб'єктів доказування у цивільному процесі;

навчальному процесі – при викладанні курсу «Цивільний процес», спецкурсу «Доказування та докази у цивільному судочинстві» та спецкурсу на французькій мові «Les principes de la procédure civile en France», а також при підготовці підручників, навчальних посібників та методичних рекомендацій із зазначених дисциплін (Акт впровадження наукових розробок у навчальну та науково-дослідну діяльність Національного університету «Одеська юридична академія» від 15 грудня 2017 року).

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні висновки і практичні рекомендації дисертаційного дослідження оприлюднені на: Науково-практичному круглому столі «Зловживання цивільними процесуальними правами: шляхи протидії» (м. Одеса, 27 листопада 2015 року); Міжнародній науково-практичній конференції ім. Ю.С. Червоного «Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні» (м. Одеса, 18 грудня 2015 року); Міжнародній науково-практичній конференції до 150-річчя від дня народження Є.В. Васьковського «Методологічні засади вдосконалення цивільного процесуального права» (м. Одеса, 8 квітня 2016 року); XI міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна цивілістика» (м. Одеса, 28-29 квітня 2016 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції» (м. Одеса, 20 травня 2016 року); Всеукраїнській науковій конференції студентів та аспірантів «Верховенство права очима правників-початківців» (м. Одеса, 3 грудня 2016 року); Науково-практичному круглому столі «Особливості розгляду сімейних спорів» (м. Одеса, 17 жовтня 2016 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє» (м. Одеса, 19 травня 2017 року); Всеукраїнській науково-практичній конференції до 90-річчя від дня народження Ю.С. Червоного «Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні» (м. Одеса, 6 листопада 2017 року); Всеукраїнській науковій конференції студентів та аспірантів «Верховенство права очима правників-початківців» (м. Одеса, 18 листопада 2017 року); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Тенденції та пріоритети реформування законодавства України» (м. Херсон, 8–9 грудня 2017 року).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки, сформульовані в дисертаційному дослідженні, викладені у 21 наукових працях, у тому числі 7 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 3 статтях, опублікованих у зарубіжних періодичних виданнях, та 11 тезах доповідей на наукових, науково-практичних конференціях, засіданнях круглих столів.

Структура та обсяг дисертації зумовлені метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які включають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (179 найменувань), додатків. Загальний обсяг дисертації складає 192 сторінки, з яких основний зміст – 163 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У Вступі обгрунтовано актуальність теми дослідження, визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначаються мета, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, розкривається наукова новизна одержаних результатів дослідження, висвітлюється їх практичне значення, зазначається про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

Перший розділ «Загальнотеоретичні основи доказування у цивільному процесі України та Франції» складається з двох підрозділів та присвячений дослідженню теоретико-правових основ інституту доказування у цивільному процесі та становлення та розвитку законодавства щодо доказування в Україні та Франції.

У підрозділі 1.1. «Теоретико-правові основи інституту доказування у цивільному процесі» проаналізовано спеціальну літературу України та Франції за напрямком дослідження, доктринальні підходи окремих вітчизняних та зарубіжних учених до визначення поняття, змісту та мети доказування у цивільному процесі.

На підставі здійсненого аналізу наукової літератури сформульовано поняття та мету доказування у цивільному процесі України.

Встановлено, що у вітчизняному та французькому цивільному процесуальному законодавстві стосовно доказування існують як схожі, так і відмінні риси. До схожих відносяться такі види доказів: пояснення сторін і третіх осіб (la comparution personnelle des parties: les declarations tiers); показання свідків (les preuve testimoniale); участь спеціаліста в трьох формах – огляд (les constatations), консультація (la consultation), експертиза (l'expertise); письмові докази (les preuves litterales). Проте, такий вид доказів, як присяга (le serment judiciaire) для вітчизняного законодавства не є характерним. Відзначено, що у цивільному процесі Франції такий вид доказів, як речові докази законодавством не закріплені. Замість нього у французькому законодавстві передбачається як засіб доказування огляд на місці.

У підрозділі 1.2. «Становлення та розвиток законодавства щодо доказування у цивільному процесі України та Франції» досліджується правове регулювання інституту доказування у цивільному процесі в Україні й Франції у різні історичні періоди, визначаються основні етапи формування законодавства щодо доказування у цивільному процесі України.

Розглянуто процес розвитку правовідносин у сфері доказування на території сучасної України з XI століття, де основним законодавчим джерелом у сфері доказування була «Руська правда».

Встановлено, що важливим етапом у розвитку інституту доказування було прийняття Статуту цивільного судочинства 1864 р. У даний період посилюється змагальність цивільного процесу, а також активність суду і його безпосередня роль у доказуванні, зокрема на стадії підготовки справи до судового розгляду.

Визначено особливості радянського етапу розвитку цивільного процесуального законодавства у сфері доказування. Зокрема, у ст. 118 ЦПК УСРР 1924 р. було закріплено обов'язок подання доказів та їх доказування сторонами справи.

Встановлено, що суттєві зміни у доказовій діяльності відбулися в часи незалежної України, починаючи з 1991 року. Законом України № 27/96-ВР від 02.02.1996 року були внесені зміни до цивільного процесуального законодавства України щодо обов'язку суду збирати докази. Завдяки цьому відбувся перехід від доктрини встановлення судом об'єктивної істини, яка тривалий час була панівною, до з'ясування обставин справи на змагальних засадах.

У підрозділі досліджено такі законодавчі джерела Франції, як Салічна правда, Кутюми Бовезі, Ордонанс 1667 р., Кодекс Наполеона (Цивільний кодекс Франції 1804 р.), ЦПК Франції 1806 р., ЦПК Франції 1975 р., Кодекс судоустрою 1978 р. та ін. та їх роль у формуванні інституту доказування.

Другий розділ «Суб'єктний склад доказування у цивільному процесі України та Франції» складається з чотирьох підрозділів та присвячений дослідженню суб'єктів доказування, їх класифікації, ролі суду в доказуванні, осіб, які захищають власний інтерес, та осіб, які захищають права, свободи та інтереси інших осіб, у цивільному процесі України та Франції.

У **підрозділі 2.1. «Суб'єкти доказування та їх класифікація у цивільному процесі України та Франції»** проаналізовано існуючі в науці цивільного процесуального права точки зору стосовно визначення поняття та кола суб'єктів доказування, а також здійснено класифікацію суб'єктів доказування у цивільному процесі України та Франції.

Встановлено, що в юридичній літературі України більшість науковців взагалі не визначають поняття «суб'єкт доказування». У підрозділі визначено поняття суб'єктів доказування у цивільному процесі, до яких віднесено учасників справи, їх представників та суд.

Підтримано позицію вчених, що інші учасники цивільного процесу (свідок, експерт, спеціаліст, перекладач тощо), які є суб'єктами цивільних процесуальних праввідносин, не є суб'єктами доказування, оскільки вони тільки сприяють вирішенню справи по суті та не здійснюють ніяких дій щодо доказування.

Проаналізовано різні підходи науковців до класифікації суб'єктів доказування. Обґрунтовано доцільність класифікації суб'єктів доказування залежно від їх функцій: 1) суб'єкти пізнання (суд); 2) суб'єкти доведення (учасники справи та їх представники). Суб'єкти доведення можливо класифікувати залежно від заінтересованості у результаті розгляду справи на: а) особи, які захищають власний інтерес у цивільному процесі (матеріально-правова та процесуально-правова заінтересованість); б) особи, які захищають інтерес інших осіб у цивільному процесі (процесуально-правова заінтересованість).

За результатами проведення дослідження щодо доказової діяльності осіб, які захищають власний інтерес у цивільному процесі, та осіб, які захищають інтерес інших осіб, у цивільному процесі України та Франції встановлено: по-перше, зміст обов'язку доказування у осіб, які захищають власний інтерес, залежить від їх юридичної заінтересованості у розгляді справи; по-друге, особи, які захищають інтерес інших осіб у цивільному процесі, наділені більш широким обсягом процесуальних прав та обов'язків у сфері доказування, пов'язаних із забезпеченням інтересів особи, яку вони представляють, під час здійснення цивільного судочинства; по-третє, органи державної влади та органи місцевого самоврядування є суб'єктами доказування, якщо вони беруть участь у справі для подання висновків на виконання своїх повноважень.

З'ясовано, що у цивільному судочинстві Франції кожен суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин має свою функцію. Суб'єкти доказування відповідно до французького законодавства поділяються на три основні категорії: 1) сторони; 2) треті особи; 2) допоміжні органи правосуддя (*les auxiliaires de justice*) та магістрати.

У підрозділі 2.2. «Роль суду в доказуванні у цивільному процесі України та Франції» аналізуються різні позиції науковців щодо процесуальної діяльності суду в процесі доказування.

Підтримано точку зору науковців, які вважають, що суд входить до складу суб'єктів доказування, оскільки ЦПК України надає суду значні доказові повноваження, починаючи від формування предмета доказування, сприяння у встановленні обставин, забезпеченні й витребуванні доказів та закінчуючи їх дослідженням та оцінкою. У деяких справах окремого провадження суд з власної ініціативи має витребувати необхідні докази по справі. Новелою цивільного процесуального законодавства України є те, що суд наділений правом збирати докази з власної ініціативи, що стосується предмета спору, у випадках, коли це необхідно для захисту малолітніх або неповнолітніх осіб (ч. 2 ст. 13 ЦПК України), а також коли суд має сумніви у добросовісному здійсненні учасниками справи їх процесуальних прав або виконанні обов'язків щодо доказів, а також інших випадків, передбачених ЦПК України (ч. 7 ст. 81 ЦПК України). Отже, законодавець поступово розширює повноваження суду щодо доказування у цивільному процесі та надає право суду з власної ініціативи витребувати докази у випадках, визначених законом.

Встановлено, що в порівнянні з українським судом, французький суд є значно активнішим у доказуванні. Його повноваження у витребуванні доказів практично необмежені, в той час як в нашій країні суд може витребувати докази тільки за клопотанням сторони (крім справ окремого провадження) або у виключних випадках, передбачених цивільним процесуальним законодавством України.

З урахуванням відповідних положень ЦПК Франції запропоновано доповнити частину восьму ст. 84 ЦПК України та викласти її у наступній редакції:

«У разі неповідомлення суду про неможливість подати докази, витребувані судом, а також за неподання таких доказів з причин, визнаних судом неповажними, суд застосовує до відповідної особи заходи процесуального примусу у вигляді штрафу. Суддя встановлює, за необхідністю, під загрозою штрафу, – строк, та, коли це доречно, порядок подання доказів»;

У підрозділі 2.3. «Особи, які захищають власний інтерес, як суб'єкти доказування у цивільному процесі України та Франції» досліджено особливості розподілу обов'язків доказування між сторонами, третіми особами у справах позовного провадження, заявниками, боржниками та зацікавленими особами у справах наказного та окремого проваджень у цивільному процесі.

Обґрунтовано, що доказова діяльність сторін базується на принципах рівноправності, рівності усіх учасників процесу перед законом і судом та змагальності сторін.

Позитивною рисою сучасного французького цивільного процесуального законодавства є закріплення принципу концентрації процесуального матеріалу, який полягає в тому, що сторони зобов'язані подавати одразу весь матеріал, який є в їх розпорядженні, а не окремими частинами. У чинному ЦПК України законодавець також намагається запровадити даний принцип, а саме, у п. 2 ст. 83 ЦПК України зазначається, що «...позивач, особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб, повинні подати докази разом з поданням позовної заяви».

Аргументовано, що особливості участі в доказовій діяльності третіх осіб залежать від їх виду. Зазначено, що недостатня визначеність терміну «треті особи» ускладнює розуміння ролі цих учасників, зокрема, у доказуванні, проте, встановлено, що їх участь у доказуванні є достатньо активною.

Підкреслено, що пояснення третіх осіб, якщо вони допитані як свідки, не зважаючи на те, що вони виходять від осіб, які мають пряму юридичну заінтересованість у справі, мають рівнозначне значення поряд з іншими засобами доказування та підлягають оцінці поряд з іншими доказами.

У підрозділі 2.4. «Особи, які захищають права, свободи та інтереси інших осіб, як суб'єкти доказування у цивільному процесі України та Франції» досліджується процесуальна доказова діяльність представників і органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб.

Підтримано точку зору науковців, які вважають, що представництво у цивільному процесі – це правовідносини, на підставі яких представник здійснює процесуальні дії від імені та в інтересах особи, яка бере участь у справі, з метою захисту її прав, свобод та інтересів.

Встановлено, що законодавець до складу учасників справи не відносить представників (ст. 42 ЦПК України), що, в свою чергу, викликає певні заперечення, оскільки представник – це фізична особа, яка діє в межах наданих їй та належним чином оформлених повноважень від імені та в інтересах іншої особи з метою захисту її прав та охоронюваних законом інтересів в судовому порядку. Крім того, представник, який бере участь у справі, наділений,

відповідно до норм цивільного процесуального законодавства України, правами та обов'язками сторони, яку він захищає у судовому порядку, має процесуальний інтерес у розгляді справи, вступає в цивільні процесуальні правовідносини із судом тощо. У зв'язку з цим запропоновано віднести до учасників справи представників і внести відповідні доповнення до ст. 42 ЦПК України.

Обґрунтовано, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування у випадках, коли вони беруть участь у справі для подання висновку на виконання своїх повноважень, є суб'єктами доказування.

Третій розділ «Предмет доказування у цивільному процесі України та Франції» складається з трьох підрозділів та присвячений дослідженню предмету доказування, його характерних особливостей, фактів, що не підлягають доказуванню у цивільному процесі України та Франції.

У **підрозділі 3.1. «Поняття предмету доказування у цивільному процесі України та Франції»** досліджено різні точки зору вчених стосовно визначення поняття предмету доказування. Зокрема, піддана критиці думка К.С. Юдельсона про ідею множинності предметів доказування. Встановлено, що суб'єктами, які формують предмет доказування, є учасники справи та їх представники, а суб'єктом, який визначає остаточний склад предмета доказування, є суд.

Акцентовано увагу на тому, що визначення поняття предмету доказування має не лише теоретичне, а й практичне значення для своєчасного та повного з'ясування судом обставин справи та правильного вирішення цивільних спорів. У підрозділі сформульовано поняття предмету доказування в цивільному процесі як сукупність юридичних фактів (обставин), від встановлення яких залежить вирішення справи по суті, зокрема факти (обставини) обґрунтування позову і заперечень проти нього.

Зроблено висновок, що у вітчизняному цивільному процесі існує проблема невизначеності кола суб'єктів формування предмету доказування. На сьогодні залишається актуальним вирішення колізії між окремими положеннями ЦПК України щодо даного питання, а саме щодо ролі суду в цьому процесі. Встановлено, що більшість учених-процесуалістів схиляються на користь вирішальної ролі суду у встановленні предмета доказування.

Встановлено, що французька процедура цивільного судочинства повністю слідує змагальній моделі судочинства. Сторони повинні надати та довести факти, на які вони посилаються. У Франції допускається альтернативна кваліфікація своїх претензій позивачем, причому це тягар позивача – навести всі правові засоби, тобто всі можливі правові обґрунтування вимог.

У **підрозділі 3.2. «Факти, що складають предмет доказування у цивільному процесі України та Франції»** обґрунтовано, що до предмету доказування мають входити як факти, які мають матеріально-правове значення, так і факти процесуально-правового характеру, оскільки останні є підставою для вирішення питань можливості і допустимості судового захисту, а також належного порядку його здійснення.

Встановлено, що серед юридичних фактів, які входять до предмету доказування, особливе місце займають відносно-визначені обставини, які законом не передбачені, та які суд має право визнати юридично значимими.

Запропоновано виділити дві складові частини предмету доказування: основну та факультативну. До основної частини слід віднести матеріально-правові факти та процесуально-правові факти. До факультативної частини необхідно віднести доказові факти, факти, перевірені факти та факти, встановлення яких необхідно для здійснення виховних та попереджувальних завдань правосуддя.

На підставі аналізу норм цивільного процесуального законодавства Франції встановлено, що предмет доказування у французькому цивільному судочинстві є значно простішим та лаконічним. У предмет доказування входять всі спірні та відносні факти, позитивні та негативні факти. Переважно йдеться про факти, які сторони приводять в обґрунтування своєї позиції у справі.

У підрозділі 3.3. «Факти, що не підлягають доказуванню у цивільному процесі України та Франції» аналізуються обставини, які, завдяки закону, не потребують доказування, а саме: посилання на закон, обставини, визнані сторонами, загальновідомі обставини, преюдиційні обставини, презумпції.

Підкреслено, що пропозиції про визнання факту загальновідомим можуть висувати учасники справи, однак остаточний висновок, результатом якого є виключення факту з предмета доказування, робить суд. Обґрунтовано, що висновок про загальновідомість факту повинен міститися в судовому рішенні. Оскільки учасники процесу і в ході розгляду справи мають право знати про те, визнається той чи інший факт загальновідомим чи ні, суд повинен довести свою думку про це до учасників.

Обґрунтовано, що презюмовані факти не повинні включатися до предмету доказування. Встановлено, що презумпція виконує дві функції: розподіляє обов'язки по доказуванню та припускає встановлення фактів, які згідно із законом є вже визначеними.

З'ясовано, що чинний ЦПК України не включає презумпції до підстав звільнення від доказування (ст. 82 ЦПК України), що є значним упущенням, адже багато презумпцій виступають у ролі принципів права, керівних засад правового регулювання, що відображають моральність механізму дії права. Суд має право ґрунтувати своє рішення на припущеннях, які прямо чи опосередковано закріплені у правовій нормі.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** викладаються найбільш важливі теоретичні положення дисертаційного дослідження, формулюються пропозиції щодо вдосконалення чинного цивільного процесуального законодавства України у сфері доказування з урахуванням позитивного законодавчого досвіду Франції.

1. Судове доказування у цивільному процесі України – це розмова й процесуальна діяльність учасників справи, представників та суду, яка складається з збирання, подання, дослідження та оцінки судових доказів відповідно до способу та порядку визначеного цивільним процесуальним законодавством з метою встановлення, доведення фактів (обставин), що мають значення для справи, які входять до предмету доказування та ухвалення законного, обґрунтованого рішення.

Судове доказування є невід’ємною частиною цивільного процесу та здійснюється в єдиній для всього процесу процесуальній формі. Основними особливостями процесуальної форми судового доказування є: 1) доказування в суді законодавчо врегульовано. У ЦПК України закріплено загальні положення про докази і процедуру доказування: визначено права та обов’язки учасників доказування; встановлено вимоги до доказів; передбачено послідовність і зміст процесуальних дій; 2) доказування розраховане на всі види і стадії цивільного процесу, тобто, процесуальна форма доказування є універсальною.

2. Основними етапами становлення та розвитку законодавства щодо доказування у цивільному процесі України є такі: 1) XI-XIV століття – судове доказування у період Київської Русі до припинення існування Галицько-Волинського князівства; 2) XV-початок XVII століття – судове доказування у період Русько-Літовської доби; 3) XVIII століття-1864 рік – судове доказування у період Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперій; 4) 1864-1917 роки – судове доказування у період Російської імперії; 5) 1917-1991 роки – судове доказування в період проголошення Української Народної Республіки, Західно-Української Народної Республіки; існування УРСР; 6) з 1991 року – по теперішній час – судове доказування за часів незалежної України.

3. До кола осіб, які є суб’єктами доказування у цивільному процесі, необхідно віднести суд, учасників справи, їх представників. Інші учасники цивільного процесу відрізняються від суб’єктів доказування тим, що вони не мають (і не можуть мати) юридичної зацікавленості в результатах розгляду справи.

Суб’єкти доказування у цивільному процесі – це суб’єкти цивільних процесуальних правовідносин (учасники справи, їх представники та суд), яких наділено цивільним процесуальним законодавством України певними процесуальними правами та обов’язками щодо встановлення, доведення фактів (обставин), які мають значення для справи.

4. У цивільному процесуальному законодавстві Франції кожна сторона зобов’язана довести всі факти, на які посилається, а суд враховує лише те, що в законному порядку доказано. Факт, вказаний стороною в обґрунтування свого права і не оскаржений в ході розгляду справи по суті, повинен розглядатися як істинний. Для збільшення активності сторін у доказуванні доцільно доповнити частину першу ст. 81 ЦПК України відповідним положенням та викласти її в такій редакції:

«Кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом.

У разі якщо сторони відмовляються здійснити даний обов'язок, суд зберігає за собою право зробити з цього будь-який висновок.

Доказ, вказаний стороною в обґрунтування свого права і не оскаржений в ході розгляду справи по суті, повинен розглядатися як істинний».

5. Суб'єктів доказування доцільно класифікувати залежно від їх функцій на: 1) суб'єктів пізнання (суд); 2) суб'єктів доведення (учасники справи та їх представники). Суб'єктів доведення можливо класифікувати залежно від заінтересованості у результаті розгляду справи на: а) осіб, які захищають власний інтерес у цивільному процесі (матеріально-правова та процесуально-правова заінтересованість); б) осіб, які захищають інтерес інших осіб у цивільному процесі (процесуально-правова заінтересованість).

6. Предмет доказування у цивільному процесі – це сукупність юридичних фактів (обставин), від встановлення яких залежить вирішення справи по суті, зокрема факти (обставини) обґрунтування позову і заперечень проти нього. Суб'єктами, які формують предмет доказування, є учасники справи, їх представники, а суб'єктом, який визначає остаточний склад предмета доказування, є суд.

7. У предметі доказування слід виділяти дві частини : основну та факультативну. До основної частини відносяться матеріально-правові факти, які повинні бути доведені для вирішення справи по суті, а також процесуально-правові факти, які, хоча й не мають значення для вирішення справи по суті, проте є необхідними для вирішення процесуальних питань, що виникають під час розгляду справи. До факультативної частини слід відносити доказові факти, факти, встановлення яких необхідно для постановлення окремої ухвали, перевіірочні факти та факти, встановлення яких необхідно для здійснення виховних та попереджувальних завдань правосуддя, перевіірочні факти та факти, встановлення яких необхідно для здійснення виховних та попереджувальних завдань правосуддя.

8. До фактів, які не підлягають доказуванню у цивільному процесі, відносяться: 1) факти, визнані судом загальновідомими; 2) факти преюдиційні (вирішені), тобто встановлені судовим рішенням або вироком суду, які набрали законної сили; 3) факти, визнані стороною, якщо визнання прийнято судом; 4) презумпції.

9. У дисертації сформульовані теоретично обґрунтовані пропозиції про внесення змін та доповнень до ЦПК України у сфері доказування з урахуванням законодавчого досвіду Франції. Зокрема, запропоновано доповнити:

частину другу ст. 76 ЦПК України та викласти у такій редакції:

«2. Ці дані встановлюються такими засобами:

- 1) письмовими, речовими і електронними доказами;
- 2) висновками експертів;

3) пояснення сторін, третіх особи та їх представників, допитаних як свідків;

3) показаннями свідків»;

статтю 42 ЦПК України та викласти її в наступній редакції:

«1. У справах позовного провадження учасниками справи є сторони, треті особи, представники сторін та третіх осіб.

2. При розгляді вимог у наказному провадженні учасниками справи є заявник та боржник та їх представники.

3. У справах окремого провадження учасниками справи є заявники, інші заінтересовані особи та їх представники.

4. У справах можуть також брати участь органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб.

5. У справах про оскарження рішення третейського суду, оспорювання рішення міжнародного комерційного арбітражу та про видачу виконавчого документа на примусове виконання рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу учасниками справи є учасники (сторони та їх представники) третейського розгляду, особи, які не брали участі у третейському розгляді, якщо третейський суд вирішив питання про їхні права та обов'язки, а також сторони арбітражного розгляду»;

доповнити частину четверту ст.77 ЦПК України та викласти її у наступній редакції:

«4. Суд не бере до розгляду докази, які не стосуються предмета доказування. Суддя має право взяти до уваги навіть ті факти, які були встановлені у процесі судового розгляду, на які сторони спеціально не послали в обґрунтування своїх вимог або заперечень»;

Главу 5 ЦПК України окремою статтею «Заходи з перевірки доказів» такого змісту:

«1. Фактичні дані, від яких залежить вирішення спору, можуть бути перевірені за клопотанням сторін, представників та інших учасників справи або за ініціативою суду будь-яким допустимим законом способом.

2. Суддя має право за власною ініціативою вирішувати питання про вжиття будь-яких допустимих законом заходів з перевірки доказів.

3. Заходи з перевірки доказів можуть вживатися на будь-якій стадії провадження у справі до тих пір, поки суддя не буде мати у своєму розпорядженні докази, достатні для ухвалення законного та обґрунтованого рішення у справі.

4. Заходи з перевірки доказів вживаються лише у разі, якщо сторона, яка на них посилається, не має в своєму розпорядженні матеріалів, достатніх для їх доказування.

Ні в якому разі заходи з перевірки доказів не можуть бути вжиті у разі невиконання стороною свого обов'язку з подання доказів.

5. Вибір заходів суддя повинен обмежувати тими, які є достатніми для вирішення спору, прагнучи обрати з них найбільш прості і найменш дорогі.

Перевірка доказів здійснюється під контролем судді, який розпорядився про її проведення, якщо тільки вона не проводиться ним самим.

Для здійснення заходів з перевірки доказів або контролю за її проведенням суддя вправі виїжджати на місце знаходження цих доказів».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Дрогозюк К.Б. Історія формування законодавства щодо доказування в цивільному процесі України та Франції / К.Б. Дрогозюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2015. – №5. Том 1. – С. 105-111.
2. Дрогозюк К.Б. Особливості участі прокурора в доказуванні в цивільному процесі України / К.Б. Дрогозюк // Науковий журнал «Право і суспільство». – 2015. – № 6. Ч. 3. – С. 67-72.
3. Дрогозюк К. Б. Повноваження омбудсмена в доказуванні у цивільному процесі України / К.Б. Дрогозюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2015. – № 16. Том 2. – С. 26-30.
4. Дрогозюк К. Б. Зловживання процесуальними правами під час доказування у цивільному процесі України та Франції / К.Б. Дрогозюк // Научно-практический журнал «Jurnalul juridicnatiional: teorie şipractică». – 2015. – № 6. – С. 124-128.
5. Дрогозюк К.Б. Прокурор как особый субъект стадии доказывания в гражданском процессе Украины / К.Б. Дрогозюк // Международный научно-практический журнал «Legeaşiviaţa». – 2015. – № 10/3. – С. 13-16.
6. Дрогозюк К.Б. Процесуально-правовий характер рішень Європейського суду з прав людини в доказуванні в цивільному процесі України / К.Б. Дрогозюк // Науковий збірник Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції». – 2016. – № 2. – С. 58-63.
7. Дрогозюк К.Б. Сучасні джерела доказування у цивільному процесі України та Франції / К.Б. Дрогозюк // Науковий журнал «Право і суспільство». – 2016. – № 1. – С. 52-63.
8. Дрогозюк К.Б. Електронний документ як доказ у цивільному процесі України та Франції / К.Б. Дрогозюк // Науковий журнал «Правова держава». – 2016. – № 21. – С. 32-137.
9. Дрогозюк К.Б. Понятійний апарат доказування в цивільному процесі України та Франції / К.Б. Дрогозюк // Науковий журнал «Підприємництво, господарство і право». – 2016. – № 1. – С. 18-23.
10. Дрогозюк К.Б. Діяльність суб'єктів доказування при розподілі тягара доказування на окремих стадіях цивільного процесу України /

К.Б. Дрогозюк // Міжнародний журнал «EVROPSKÝ POLITICKÝ A PRÁVNÍ DISKURZ». – 2017. – № 6/4. – С. 230-236.

11. Дрогозюк К.Б. Зловживання процесуальними правами під час доказування в цивільному процесі України / К.Б. Дрогозюк // Зловживання цивільними процесуальними правами: шляхи протидії : матеріали круглого столу (м. Одеса, 27 листопада 2015 року). – Одеса : Фенікс, 2015. – С. 76-79.

12. Дрогозюк К.Б. Понятійний апарат доказування в цивільному процесі України та Франції / К.Б. Дрогозюк // Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні : матеріали міжнародної науково-практичної конференції ім. Ю.С. Червоного (м. Одеса, 18 грудня 2015 року). – Одеса : Фенікс, 2015. – С. 96-100.

13. Дрогозюк К.Б. Полномочия Уполномоченного Верховной Рады по правам человека в доказывании в гражданском процессе Украины / К.Б. Дрогозюк // Методологічні засади вдосконалення цивільного процесуального права : матеріали міжнародної науково-практичної конференції до 150-річчя від дня народження Є.В. Васьковського (8 квітня 2016 року). – Одеса : Юридична література, 2016. – С. 101-104.

14. Дрогозюк К.Б. Поняття доказування у цивільному процесі України та Франції / К.Б. Дрогозюк // Сучасна цивілістика : матеріали XI міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 28-29 квітня 2016 року) / відп. за вип. А.О. Неугодніков. – Одеса : Юридична література, 2016. – С. 212-214.

15. Дрогозюк К.Б. Відмінності доказування у цивільному процесі України та Франції / К.Б. Дрогозюк // Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 20 травня 2016 року): у 2 т. Т. 2 / відп. ред. М.В. Афанасьєва. – Одеса : Юридична література, 2016. – С. 590-593.

16. Дрогозюк К.Б. Особливості доказування у справах про позбавлення батьківських прав / К.Б. Дрогозюк // Особливості розгляду сімейних спорів : матеріали круглого столу (м. Одеса, 17 жовтня 2016 року). – Одеса : Юридична література, 2016. – С. 87-89.

17. Дрогозюк К.Б. Участь третіх осіб у доказуванні у цивільному процесі України / К.Б. Дрогозюк // Верховенство права очима правників-початківців : матеріали всеукраїнської наукової конференції студентів та аспірантів (м. Одеса, 3 грудня 2016 року): у 2 т. Т. 1 / відп. ред. Г.О. Ульянова ; НУ ОЮА. – Одеса : Юридична література, 2016. – С. 105-107.

18. Дрогозюк К.Б. Screenshot як один із засобів доказування у цивільному процесі України / К.Б. Дрогозюк // Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 травня 2017 року). У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г.О. Ульянова. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – С. 687-689.

19. Дрогозюк К.Б. Інститут розподілу тягара доказування у цивільному процесі України / К.Б. Дрогозюк // Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні : матеріали всеук. наук.-практ. конференції до 90-річчя від дня народження Ю.С. Червоного (м. Одеса, 6 листопада 2017 року). – Одеса : Фенікс, 2017. – С. 100-102.

20. Дрогозюк К.Б. Діяльність суб'єктів доказування при розподілі тягара доказування у цивільному процесі України / К.Б. Дрогозюк // Верховенство права очима правників-початківців : матеріали всеукраїнської наукової конференції студентів та аспірантів (м. Одеса, 18 листопада 2017 року) / за ред. Г.О. Ульянової ; уклад. Ю.Д. Батан, М.В. Сиротко та ін. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – С. 360-362.

21. Дрогозюк К. Б. Особенности определения предмета доказывания в гражданском процессе Украины / К.Б. Дрогозюк // Тенденції та пріоритети реформування законодавства України : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Херсон, 8–9 грудня 2017 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – С. 32-34.

АНОТАЦІЯ

Дрогозюк К.Б. Предмет та суб'єкти доказування у цивільному процесі України та Франції. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2018.

Дисертація є першим у вітчизняній науці цивільного процесуального права спеціальним комплексним дослідженням предмету та суб'єктів доказування у цивільному процесі України та Франції.

У дисертації здійснено огляд літератури за темою дисертації та обраного напряму дослідження. Виділено та охарактеризовано етапи становлення та розвитку інституту доказування у цивільному процесі України та Франції. Досліджено особливості доказування за чинним законодавством України та Франції.

Визначено поняття суб'єктів доказування, мету та предмет доказування. Здійснено класифікацію суб'єктів доказування у цивільному процесі України. Розглянуто особливості діяльності окремих суб'єктів доказування у цивільному процесі України та Франції.

Сформульовано теоретично обґрунтовані пропозиції про вдосконалення чинного цивільного процесуального законодавства України щодо предмету та суб'єктів доказування з урахуванням окремих положень законодавства Франції.

Ключові слова: доказування, докази, суб'єкти доказування, суд, учасники справи, сторони, представники, предмет доказування, факти, обставини, презумпції.

АННОТАЦИЯ

Дрогозюк К.Б. Предмет и субъекты доказывания в гражданском процессе Украины и Франции. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2018.

Диссертация является первым в отечественной науке гражданского процессуального права специальным комплексным исследованием предмета и субъектов доказывания в гражданском процессе Украины и Франции.

В диссертации проведено исследование теоретико-правовых основ института доказывания в гражданском процессе Украины и Франции. Осуществлен анализ развития законодательства по доказыванию в гражданском процессе Украины и Франции. Выделены и охарактеризованы основные этапы развития института доказывания в гражданском процессе на территории Украины и Франции. Исследован институт доказывания по действующему законодательству Украины и Франции.

Рассмотрены и проанализированы особенности доказательственной деятельности отдельных субъектов доказывания, а именно суда, участников дела и их представителей в гражданском процессе Украины и Франции. Предложено определение понятия субъектов доказывания в гражданском процессе, как субъектов гражданских процессуальных правоотношений (участники дела, их представители и суд), которые наделены, в соответствии с гражданским процессуальным законодательством Украины, определенными процессуальными правами относительно установления и доказывания фактов (обстоятельств), имеющих значение для дела.

Осуществлена классификация субъектов доказывания в гражданском процессе Украины в зависимости от функций данных субъектов, направленной на установление фактов (обстоятельств), имеющих значение для дела, на две основные группы: 1) субъекты познания (суд) и 2) субъекты доказывания (участники дела и представители).

Установлено, что по законодательству Франции к участникам процесса доказывания относятся суд, стороны, их представители и прокурор. Субъектов доказывания, в соответствии с французским законодательством, можно разделить на три основные категории: стороны; третьи лица; вспомогательные органы правосудия (*les auxiliaires de justice*) и магистраты.

В диссертации определено понятие предмета доказывания в гражданском процессе как совокупности юридических фактов (обстоятельств), от установления которых зависит решение дела по существу, в частности факты (обстоятельства) обоснование иска и возражений против него. Аргументировано, что субъектом, который формирует предмет доказывания

являются участники дела, представители и субъектом, который определяет окончательный состав предмета доказывания – суд.

Отдельно рассмотрены факты, составляющие предмет доказывания и факты, не подлежащие доказыванию в гражданском процессе Украины и Франции. Установлено, что к фактам, которые не подлежат доказыванию в гражданском процессе необходимо отнести: 1) факты, признанные судом общеизвестными; 2) факты преюдициционные (решённые), то есть установленные судебным решением или приговором суда и вступившие в законную силу; 3) факты, признанные стороной, если признание принято судом (ст. 61 ГПК Украины); 4) презумпции.

Сформулированы теоретически обоснованные предложения по совершенствованию действующего гражданского процессуального законодательства Украины в сфере предмета и субъектов доказывания с учетом отдельных положений законодательства Франции.

Ключевые слова: доказывание, доказательства, субъекты доказывания, суд, участники дела, стороны, представители, предмет доказывания, факты, презумпции.

SUMMARY

Drogoziuk K. B. The subject and actors of proving in the civil process of Ukraine and France. – Manuscript.

The thesis for the degree of the Candidate of Legal Sciences under the specialty 12.00.03 – Civil Law and Civil Procedure; Family Law; Private International Law. – National University «Odessa Law Academy», Odessa, 2018.

The thesis is the first in the national science of civil procedural law special complex research of the subject and actors of proving in the civil process of Ukraine and France.

In the thesis was made the review of the literature on the topic of the dissertation and the chosen research direction. The stages of the establishment and development of the institute of proving in the civil process of Ukraine and France were distinguished and characterized. The features of proving under the current legislation of Ukraine and France were explored.

The concept of actors of proving, the purpose and subject of proving were defined. The classification of actors of proving in the civil process of Ukraine was made. The peculiarities of the activity of individual subjects of proving in the civil process of Ukraine and France are considered.

The theoretically substantiated proposals on the improvement of the current legislation of Ukraine concerning the subject and actors of proving were formulated taking into account certain provisions of the French civil procedural law.

Key words: proving, proofs, actors of proving, court, participants of the case, parties, representatives, subject of proving, facts, circumstances, presumptions.